

WAAROM JE SCHAPEN VACCINEREN?

De vaccinatie van schapen is een doordachte keuze en wordt bepaald door wat je wilt bereiken met de schapenhouderij. Wil je lammeren afmesten, dan is een goedkoop vaccin tegen 'het bloed' een goede investering. Anders ligt het wanneer je bijvoorbeeld schapen houdt voor de liefhebberij. – *Luc Van Dijck*

Op een vergadering voor schapenhouders, georganiseerd door het Praktijkcentrum Kleine Herkauwers en de Vlaamse overheid, gaf dierenarts Peter De Schutter van de faculteit Diergeneeskunde (UGent) een uiteenzetting over de vaccinatie bij schapen. "Er zijn omstandigheden waarbij vaccinatie aangewezen is of zelfs verplicht. Zoals de vaccinatie tegen blauwtong, die was verplicht in het kader van het 'nationaal belang'. De campagne tegen blauwtong was een mooi voorbeeld om te laten zien hoe we een virus kunnen indijken door collectief te vaccineren. Bekijken we de vaccinatie per individueel bedrijf, dan moet ieder vaccinatie-schema opgesteld worden in functie van de situatie op het bedrijf en de doelstellingen van de schapenhouder. Een economische schapenhouder is gediend bij vaccinatie om de sterfte terug te

Een correct gebruik van vaccins is essentieel.

dringen. Bij zoönoses hangt vaccinatie af van de omstandigheden van de bedrijfsvoering. Op een kinderboerderij is vaccinatie wenselijk. En ook wanneer zwangere vrouwen in contact komen met de dieren. Het dierenwelzijn is een andere reden om te vaccineren. Overigens kunnen bepaalde omstandigheden ertoe leiden om voor een bepaalde tijd te vaccineren. Vaccins zijn relatief goedkoop. In België is er geen vaccin voor pasteurellose, zere bekjes, toxoplasma en chlamydia. Via de dierenarts kunnen de vaccins wel in het buitenland worden besteld."

Dood en levend vaccin

Wanneer je een dier een geneesmiddel toedient, dat een ziekteverwekker uitschakelt, dan doet het dier zelf in feite niets. Bij een vaccinatie speelt het dier zelf wel een belangrijke rol. Een vaccin bereidt het dier voor op een bepaalde ziekteverwekker. Het is de bedoeling dat het dier niet ziek wordt wanneer er echt contact is met die ziekteverwekker. Er zijn vaccins tegen bacteriën en hun gifstoffen, tegen virussen en parasieten. Je moet een belangrijk onderscheid maken tussen een dood en een levend vaccin. Een dood vaccin is relatief gemakkelijk om te maken. Je vertrekt van een ziekteverwekker, je laat die groeien en dan dood je die. Je spuit het dood vaccin in bij het dier. Het voordeel is de veiligheid: het is immers een 'dood' vaccin. Nadeel is dat het dier die ziekteverwekker niet zo goed herkent en dat je meerdere keren moet vaccineren. Er bestaan ook hulpstoffen om de afweerreactie te helpen opwekken. Een levend vaccin is een verzwakt virus of een verzwakte bacterie. Er is nog een zekere werking in het dier en het immuunsysteem reageert daar beter op. Meestal volstaat één vaccinatie. Het risico is groter omdat een levende ziekteverwekker inspuiten in een ziek of verzwakt of drachtig dier problemen kan geven. Bij gezonde dieren is er geen probleem. Drie weken na de tweede vaccinatie (gebruik dood vaccin) is een schaap beschermd tegen de ziekteverwekker, op voorwaarde dat je te maken hebt met een gezond dier. Bij dieren die verzwakt zijn of drachtig, is er kans dat het vaccin niet zal aanslaan. De dieren kunnen zelf onvoldoende afweer opbouwen.

Je moet goed beseffen waarmee je bezig bent. Is vaccinatie nodig en op welk moment moet de vaccinatie gebeuren? Een correct gebruik van vaccins is essentieel. Een levend vaccin moet worden bewaard zoals voorgeschreven en de toedieningswijze moet goed worden gevolgd. Een levend bacterieel vaccin samen met antibiotica toedienen, maakt het vaccin dood. Een vaccin gaat evenmin samen met cortisone. Dien je een vaccin (levend vaccin) tegen abortus toe tijdens de dracht, dan leidt dit tot een abortus ...

Biestverstrekking

Lammeren zijn de zwakste groep. Zij worden geboren zonder enige weerstand en de biest is cruciaal om weerstand op te bouwen tegen ziektekiemen. Na de geboorte begint het lam stilaan zelf immuniteit op te bouwen, terwijl de bescherming via de biest vermindert en herleid is tot nul na ongeveer 12 weken. We kunnen aannemen dat na 4 weken het afweersysteem van het lam zelf begint over te nemen. Bij een lam dat biest van de moeder heeft gekregen, zal een vaccin niet aanslaan omdat de biest tegen het vaccin werkt. Het is dus af te raden een lam dat biest heeft gekregen, de eerste 4 weken te vaccineren.

Clostridium

Er zijn diverse types van clostridium. De oorzaak is een kiem die in elk dier voorkomt. De kiem wacht op ideale omstandigheden om actief te worden. Plotse sterfte is een van de symptomen. Behandeling is dus moeilijk. Je kan de ziektekiem vernietigen, maar voor het dier is het vaak al te laat omdat de reeds gevormde gifstoffen actief blijven. Het type *C. perfringens* type D is het best gekend als 'het bloed'. Vaak gaan de beste lammeren verloren en dat heeft te maken met het feit dat deze het best eten. Een overmaat aan eiwit in de darm doet de kiem groeien. Deze produceert gifstoffen die het lam doden. Op een paar uur tijd zijn alle organen rot. Andere kiemen van deze familie zijn *C. perfringens* type B die bloederige diarree geeft en tot 30% sterfte kan leiden. Een andere is *C. tetani*, de veroorzaker van tetanus of 'de klem'. De kiem is overal aanwezig. Hij kan geactiveerd worden door het afbinden van de staart, castratie, wondjes, inbrengen van oormerken, tandjes ... Het vaccin tegen clostridium is meestal een combinatievaccin voor de verscheidene types en wordt meestal op 12 weken toegediend. Het is een dood vaccin, dus 2 inentingen zijn nodig. Het primovaccin betreft 2 inspuitingen met een tussentijd van 4 weken. De dieren zijn beschermd 2 weken na de tweede inenting. Bij een ram wordt het vaccin ieder jaar herhaald. Bij een ooi is een herhaling best aangewezen tussen 8 en 2 weken voor het lammeren. Dat beschermt de ooi en tegelijk het lam via de biest. Lammeren vaccineer je voordat de biestbescherming is uitgewerkt, met 2 inentingen, een eerste injectie na het verdwijnen van de immuniteit via de biest (rond 12 weken). Zijn de ooiën niet gevaccineerd, dan kan je de lammeren vroeger vaccineren op 4 weken.

Rotkreupel

Rotkreupel is een aandoening die je moet vermijden. Het is niet goed voor de dieren en ook niet voor het management. Rotkreupel is een groepsprobleem dat wordt veroorzaakt door 2 bacteriën die elkaar nodig hebben. De eerste *Fusobacterium necrophorum* zit overal. De tweede, *Dichelobacter nodosus*, koop je in. Vaccinatie is niet de enige zalmakende maatregel. Andere ingrepen die helpen de ziekte onder controle te krijgen zijn bekappen, voetbaden, lokale behandeling met een spray, afvoeren van gevoelige dieren, verwijderen naar een propere

weide en vermijden van insleep (opgepast want dragers hebben meestal geen symptomen).

Omdat rotkreupel een eerder lokale aandoening is in de hoorn (waar weinig bloedtoevoer is), kan een vaccinatie van dieren die de aandoening vertonen toch nuttig zijn (in tegenstelling tot de algemene raad om geen zieke dieren te vaccineren). Vaccinatie kan een extra boost geven om de afweer op gang te brengen. De timing heel belangrijk. Tweemaal inspuiten met een dood

Omdat rotkreupel een eerder lokale aandoening is in de hoorn, kan een vaccinatie van dieren die de aandoening vertonen toch nuttig zijn.

vaccin vanaf 12 weken of wat later volgens je bedrijfsvoering. Jaarlijks of halfjaarlijks herhalen hangt af van de zwaarte van de besmetting. Vaccineer 3 of 4 weken voor de periode dat je problemen verwacht (bijvoorbeeld dieren opstallen in natte stal) opdat de dieren immuniteit kunnen opbouwen. Gevaccineerde dieren kunnen lelijke abscessen vertonen; dus oppassen met prijkskampdieren.

Q-koorts

Q-koorts wordt veroorzaakt door de bacterie *Coxiella burnetii*. De symptomen zijn griepigerigheid en abortus. Deze vrij infectieuze bacterie kan overslaan naar de mens via melk, mest, urine, materiaal van abortus en aërosol en stof. Bij melkvee heeft 60 tot 70% van de bedrijven contact gehad, maar bij koeien valt de uitscheiding relatief mee. Bij kleine herkauwers zien we meer vruchtbaarheidsstoornissen en uitscheidingen van de kiem bijvoorbeeld bij abortus. Algemene hygiëne staat voorop. Abortussen vragen speciale aandacht. Wettelijk moet je alle abortussen bij herkauwers laten onderzoeken. Via het abortusprotocol van DGZ betaalt de veehouder alleen de veearts, niet de analyses. Verwijder de foetus of nageboorte op een hygiënische manier en zet de betrokken ooiën apart. Melkverwerkende bedrijven die positief testen, moeten de melk pasteuriseren. Zij zijn verplicht te vaccineren. Het gaat om een dood vaccin. Vaccineren met 3 weken tussentijd en minimum 3 weken voor dekking. Niet vaccineren tijdens de dracht. De duur van de immuniteit bij schapen is niet zo goed gekend. Bij verplichte vaccinatie moet na 9 maanden opnieuw gevaccineerd worden.

Pasteurellose

Pasteurellose is een familie van bacteriën. De bacterie zit in de neus van de schapen. Zij wordt geactiveerd door factoren als stress, bijvoorbeeld door een zware besmetting en slechte huisvesting. Er zijn verscheidene ziektebeelden: longontsteking, zomerhoest, acute sterfte ... Naast vaccinatie moet men de

bedrijfsvoering aanpassen en moeten de oorzaken van de doorbraak van de bacterie worden aangepakt. Het vaccin is meestal gecombineerd met clostridium. Het vaccinatieschema is hetzelfde als bij clostridium.

Zere bekjes of ecthyma

Lammeren die aangetast zijn met zere bekjes of ecthyma worden na een tijdje beter. Het grootste probleem is de uierontsteking bij de oaien. Voor waardevolle dieren is dat bijzonder nefast. Waar het virus werkt, worden korsten gevormd (aan de lippen, rond de ogen, de uier). Het virus zit eigenlijk in de korsten en verspreidt zich via afgevallen korsten. We moeten daarom het vaccin toedienen op een plaats waar het virus niet 'werkt'; anders kan het vaccin zelf via de afgevallen korsten het virus verspreiden. Vaccinatie door een kras achter de elleboog werkt het best. Preventief vaccineren is het beste, maar het kan ook hier curatief bij een zeer zware uitval om het immuunsysteem te boosten. De weerstand via biest tegen ecthyma werkt niet: de lammeren zijn niet beschermd.

Toxoplasma

De symptomen van toxoplasmose zijn abortus en dode lammeren bij de geboorte. Bij toxoplasmose speelt de kat een centrale rol. Volwassen katten scheiden de parasiet miniem uit; de kittens van wilde katten daarentegen scheiden de parasiet massaal uit (houd dus best gesteriliseerde katten op je bedrijf die hun territorium verdedigen.) De kat scheidt de parasiet uit via de mest. De mest wordt pas infectieus na 2 dagen. De ziekte kan overgaan naar de mens (zoönose). Komt de parasiet bij een ander dier of mens terecht, dan nestelt hij zich ergens in de spieren en doet eigenlijk weinig kwaad. Het gevaar is wel groot bij zwangere vrouwen. Bij een zwangere vrouw die besmet schapenvlees eet, zoekt de parasiet zich een weg naar de baarmoeder. Heeft de persoon (of het schaap) antistoffen, dan is er bescherming en is er verder geen probleem. Een dier dat geaborteerd heeft van toxoplasmose is beschermd en zal dat nooit meer herhalen. Abortus komt voor bij jonge dieren die nog geen contact gehad hebben met de ziekteverwekker. De vrucht wordt gemummificeerd of geabsorbeerd. Bij de lammering is het lam dood of verzwakt en het sterft het kort na de geboorte. De ooi zelf vertoont geen ziektesymptomen. Vaccinatie geeft praktisch levenslang immuniteit. Het is dus zaak de jonge oaien te vaccineren. De oudere dieren die eerder al contact hadden of gevaccineerd zijn, genieten bescherming. Natuurlijke vaccinatie door besmet materiaal onder het voeder te mengen is ten eerste af te raden en kan de verspreiding van andere veel gevaarlijkere kiemen in de hand werken. Het (levend) vaccin is moeilijk te verkrijgen. Dien dit niet toe tijdens de dracht, want dan krijg je abortus. Draag handschoenen en laat zwangere vrouwen het vaccin niet hanteren.

Chlamydia

Chlamydia wordt veroorzaakt door een bacterie en geeft abortus in de laatste 3 weken van de dracht, los van het tijdstip van besmetting. Zo krijgen we vaak een vloed van abortussen. De oaien zijn zelden ziek, maar ze blijven drager en kunnen andere oaien besmetten. Ook de ram kan drager zijn of worden. Geaborteerde dieren moet je afzonderen. Regelmatige toediening van antibiotica (tetracyclines) gedurende de dracht kan die grote aantallen abortussen voorkomen. Het betreft een levend vaccin, dus niet toedienen tijdens de dracht. De immuniteit bedraagt 3 jaar. Chlamydia kan ook overgaan naar de mens. Zwangere vrouwen moeten bijzonder voorzichtig zijn. Zwangere vrouwen en drachtige oaien gaan niet samen! ■